

Watervogels in de Skarlannen in It Easterskar

slaapplaatstellingen & watervogeltellingen

Romke Kleefstra

Fryske Feriening foar Fjildbiologjy

FFF-rapport nr. 85

Colofon

© Fryske Feriening foar Fjildbiology 2005

Rapport gelieve als volgt citeren: Kleefstra R. 2005. Watervogels in de Skarlannen in het Easterskar, slaapplaatstellingen en watervogeltellingen. FFF-rapport nr. 85. Fryske Feriening foar Fjildbiology, Akkrum.

Illustratie voorzijde: Romke Kleefstra

Dit rapport is een uitgave van de Fryske Feriening foar Fjildbiology en is alleen als pdf-bestand beschikbaar. Bij vermenigvuldiging van iets uit dit rapport d.m.v. druk, fotokopie, digitaal kopiëren, microfilm, digitale verspreiding of op welke andere wijze dan ook, gaarne eerst contact opnemen met de auteur voor schriftelijke toestemming, zo ook voor commerciële toepassingen en voor enig ander werk dan waarvoor het is vervaardigd.

Adres: R. Kleefstra, Sinnebuorren 34, 8491 EH Akkrum
Telefoon: 0566-652881 / 06-10646640
E-mail: craneland@planet.nl

Inhoud

	Blz.
1. Inleiding	1
2. Gebied	2
3. Werkwijze	3
3.1. Doel	3
3.2. Veldwerk	3
4. Resultaten	5
4.1. Slaaplaatstellingen ganzen en zwanen 2001/02	5
4.2. Slaaplaatstellingen ganzen en zwanen 2004/05	5
4.3. Watervogeltellingen in het seizoen 2003/04	5
4.4. Watervogeltellingen in het seizoen 2004/05	6
4.5. Slaaplaatstellingen Aalscholvers 2003/04	8
5. Evaluatie	9
6. Literatuur	11

1. Inleiding

In de periode 2001-2003 is circa 200 hectare aangekochte landbouwgrond rond laagveenmoeras It Easterskar grotendeels ingericht als natte waterbuffer. Hiermee ontstond een groot plasdras-gebied dat 'Skarlannen' wordt genoemd. De afgelopen jaren heeft de auteur er verschillende tellingen uitgevoerd. Zo werden in het gebied in de winterseizoenen van 2001/02 en 2004/05 slaapplaatstellingen van ganzen en zwanen uitgevoerd. In de winterseizoenen van 2003/04 en 2004/05 werd de Skarlannen vrijwel maandelijks op watervogels geteld. En in het najaar van 2003 werden tevens slaapplaatstellingen van Aalscholvers uitgevoerd. In dit rapport worden de resultaten van deze tellingen op een rijtje gezet. Ook gaat aandacht uit naar de internationale betekenis van het laagveenmoeras, alsook vervolgmonitoring.

2. Gebied

Laagveenmoeras It Easterskar ligt in het zuiden van de provincie Fryslân, even ten zuidwesten van Heerenveen, in de benedenloop van de Tjonger. Het gebied heeft een totale oppervlakte van ruim 500 hectare en bestaat voor circa 200 hectare uit een afwisseling van moerasbos en rietmoeras. It Easterskar is in beheer bij It Fryske Gea.

In het najaar van 2003 werd een inrichtingsproject voltooid, waarbij het gebied is voorzien van een waterbuffer van circa 200 hectare. Deze waterbuffer - Skarlannen genaamd - heeft een tweeledig doel. In de eerste plaats zorgt deze voor waterdruk tot in het centrum van het laagveenmoeras, waardoor waterpeilen in de zomer minder ver uitzakken. In de tweede plaats wordt het beekwater uit de Tjonger en het grondwater uit een landbouwpolder er langere tijd in voorgezuiverd, zodat het geschikt is om in tijden van droogte het grondwater in het centrum van het gebied aan te vullen (de Vries 2004).

De Skarlannen vormde het onderzoeksgebied. De slaaplaatstellingen en watervogeltellingen hebben dus alle betrekking op de waterbuffer en besloegen niet het gehele laagveenmoeras. De buffer ligt aan de zuidwestzijde van het gebied, langs de Gaasterweg en de Liemdyk. Tijdens de slaaplaatstellingen in het winterseizoen van 2001/02 was het inrichtingsproject slechts deels uitgevoerd en stond circa de helft van de Skarlannen onder water. Het andere deel bestond toen nog uit onvergraven graslanden. Tijdens alle tellingen daarna stond de gehele buffer onder water en kenmerkte deze zich als een open plasdras gebied dat slechts op enkele plekken werd doorbroken door natte riet- en ruigtevegetaties en moerasbos.

3. Werkwijze

3.1. Doel

Met het aanleggen van een waterbuffer van circa 200 ha ontstaat een goede mogelijkheid voor verschillende watervogels om een pleisterplaats te vinden in It Easterskar. Ganzen, zwanen en steltlopers kunnen er in de nacht hun heenkomen zoeken, veel andere watervogels kunnen er overdag rusten. Om uit te vinden hoezeer de nieuwe gecreëerde pleisterplaats in trek is bij verschillende watervogels en hoezeer de waarde van It Easterskar voor watervogels toeneemt, zijn de verschillende tellingen uitgevoerd. De slaaplaatstellingen van Aalscholvers vormen hierop een uitzondering. Deze zijn uitgevoerd in het kader van provinciale tellingen in het najaar van 2003 (Kleefstra 2004).

3.2. Veldwerk

De slaaplaatstellingen van ganzen en zwanen werden in de vroege ochtend uitgevoerd (tabel 1 & 2). Een uur voor zonsopgang werd de telpost ingenomen. In het seizoen van 2001/02 bevond deze zich aan de zuidrand van het gebied, langs de Liemdyk. In het seizoen van 2004/05 werd geteld in en rond de nieuwe kijkhut, centraal gelegen tussen de plasdrasse stukken. Zodra het licht wordt, beginnen ganzen en zwanen de slaapplaats te verlaten. De wegtrekkende ganzen worden dan geteld. Zodra zo'n beetje alle groepen vertrokken zijn, wordt gekeken wat er op de slaapplaats achterblijft en dit wordt bij de totale aantallen opgeteld.

Tabel 1. Teldata en tijdsinvestering van de slaaplaatstellingen van ganzen en zwanen op de Skarlannen in het winterseizoen 2001/02.

datum	begin	eind	aantal minuten
17 oktober	7:15	8:30	75
4 november	6:45	8:30	105
26 november	7:15	8:10	55
25 december	7:55	8:45	50
3 februari	7:10	8:35	85

Tabel 2. Teldata en tijdsinvestering van de slaaplaatstellingen van ganzen en zwanen op de Skarlannen in het winterseizoen 2004/05.

datum	begin	eind	aantal minuten
11 oktober	6:50	8:00	70
27 oktober	7:20	8:45	85
23 november	7:10	8:15	65
21 december	7:45	8:55	70
25 januari	7:30	9:00	90

Tellingen van watervogels werden veelal 's middags uitgevoerd. De teldata waren vrijwel altijd afgestemd op de data van de landelijke watervogeltellingen van Sovon. In de Skarlannen zijn watervogeltellingen met een korte tijdsinvestering betrekkelijk eenvoudig uit te voeren (tabel 3 & 4). Vanaf de Gaasterweg kon een groot deel van het gebied met verreijker en telescoop bekenen worden. Daarna wordt de kijkhut bezocht om de omgeving daarvan te tellen. Tot slot wordt aan de zuidkant van het gebied, aan de Liemdyk, een insteek gemaakt om het zuidelijke deel van de waterbuffer te tellen.

Tabel 3. Teldata en tijdsinvestering in de tellingen van watervogels op de Skarlannen in het winterseizoen van 2003/04.

datum	begin	eind	aantal minuten
september		geen telling	
20 oktober	14:20	15:00	40
17 november	14:50	15:30	40
december		geen telling	
19 januari	15:00	15:30	30
16 februari	15:50	17:00	70
17 maart	10:10	11:55	105
april		geen telling	

Tabel 4. Teldata en tijdsinvestering in de tellingen van watervogels op de Skarlannen in het winterseizoen van 2004/05.

datum	begin	eind	aantal minuten
20 september	13:35	15:10	95
20 oktober	9:20	10:20	60
15 november	14:10	15:10	60
20 december	9:30	10:15	45
20 januari	9:50	11:00	70
14 februari	14:50	15:40	50
14 maart	15:35	16:30	55
19 april	13:30	14:35	65

De slaapplaatstellingen van Aalscholwers vonden plaats in de namiddag/avonduren totdat het te duister was om nog te tellen. De teldata waren afgestemd op de provinciale en landelijke data voor slaapplaatstellingen van Aalscholwers (tabel 5).

Tabel 5. Teldata en tijdsinvestering in de slaapplaatstellingen van Aalscholwers in It Easterskar in het winterseizoen van 2003/04.

datum	begin	eind	aantal minuten
20 september	19:00	19:45	45
19 oktober	18:00	18:30	30
17 november	16:30	17:30	60
17 januari	16:15	17:15	60

4. Resultaten

4.1. Slaaplaatstellingen ganzen en zwanen 2001/02

Tijdens de vijf tellingen in het seizoen 2001/02 werden zeven ‘telsoorten’ vastgesteld (tabel 6). De aantallen van alle soorten zijn relatief laag en overschrijden geen 1%-normen.

Tabel 6. Ganzen en zwanen op de slaapplaats in de Skarlannen in het seizoen 2001/02.

	max.	17-okt	4-nov	26-nov	25-dec	12-feb
Knobbelzwaan	23	9	6	9	0	23
Kleine Zwaan	14	0	14	0	0	0
Wilde Zwaan	2	0	2	0	0	0
Toendrarietgans	120	0	120	0	1	0
Kolgans	1.255	61	1.255	83	74	893
Grauwe Gans	437	230	437	0	2	167
Nijlgans	6	5	2	3	3	6

4.2. Slaaplaatstellingen ganzen en zwanen 2004/05

Tijdens de vijf tellingen in het seizoen 2004/05 werden acht ‘telsoorten’ vastgesteld (tabel 7). In tegenstelling tot het seizoen 2001/02 ontbrak de Toendrarietgans tijdens alle tellingen en werden Indische Gans en Brandgans als ‘nieuwe’ soorten vastgesteld. Bij alle soorten lagen de maxima hoger dan in 2001/02, waarbij het maximumaantal Kolganzen bijna voldoet aan de 1%-norm van 10.000 exemplaren.

Tabel 7. Ganzen en zwanen op de slaapplaats in de Skarlannen in het seizoen 2004/05.

	max.	11-okt	27-okt	23-nov	21-dec	25-jan
Knobbelzwaan	79	32	5	4	21	79
Kleine Zwaan	66	0	0	36	4	66
Wilde Zwaan	9	0	0	0	0	9
Kolgans	9.780	1.245	9.780	792	5.430	275
Grauwe Gans	1.095	1.095	213	255	335	491
Indische Gans	1	0	0	0	1	1
Brandgans	50	0	0	0	50	0
Nijlgans	29	25	6	2	4	29

4.3. Watervogeltellingen in het seizoen 2003/04

Tijdens de vijf watervogeltellingen in het seizoen 2003/04 werden in totaal 32 ‘telsoorten’ vastgesteld (tabel 8). Voor de volledigheid: het gaat hier enkel om de vogels die zich tijdens de telling bevonden op de plasdrasse stukken van de Skarlannen. Het betreft dus geen totaal aantal van het hele Easterkar. Talrijkste soort was de Kolgans, gevolgd door Smient en Wilde Eend. Voor geen enkele soort geldt dat de 1%-norm werd overschreden.

Tabel 8. Watervogels in de Skarlannen in het seizoen 2003/04 (in september, december en april werd niet geteld).

	max.	20 okt.	17 nov.	19 jan.	16 feb.	17 mrt.
Aalscholver	9	9	4	0	0	3
Blauwe Reiger	9	9	5	1	0	3
Lepelaar	2	0	0	0	0	2
Knobbelzwaan	47	47	32	16	0	19
Zwarte Zwaan	2	2	2	0	0	0
Kleine Zwaan	11	0	11	0	0	0
Kolgans	4.060	0	0	0	0	4.060
Grauwe Gans	274	0	0	47	80	274
Nijlgans	10	10	5	0	0	8
Bergeend	16	0	0	0	7	16
Smient	2.080	2.080	17	0	0	27
Krakeend	19	0	0	0	19	0
Wintertaling	46	44	46	0	0	8
Wilde Eend	458	440	458	13	59	41
Pijlstaart	52	0	0	0	0	52
Slobeend	14	0	14	0	0	2
Tafeleend	19	0	0	0	19	19
Kuifeend	46	0	0	1	28	46
Brilduiker	1	0	0	0	1	0
Havik	1	0	0	0	0	1
Sperwer	1	0	1	0	0	0
Buizerd	3	1	3	1	0	1
Torenavalk	1	0	0	1	0	0
Waterral	1	0	0	0	0	1
Meerkoet	99	3	6	22	56	99
Scholekster	11	0	0	0	0	11
Bontbekplevier	2	0	0	0	0	2
Kievit	175	8	0	0	175	52
Bonte Strandloper	1	0	0	0	0	1
Grutto	76	0	0	0	0	76
Tureluur	24	0	0	0	0	24
Kokmeeuw	8	0	0	0	0	8

4.4. Watervogeltellingen in het seizoen 2004/05

In het seizoen 2003/04 werden tijdens acht watervogeltellingen in totaal 42 ‘telsoorten’ vastgesteld (tabel 9). Dit hogere aantal heeft deels te maken met een groter aantal tellingen. Talrijkste soort tijdens de tellingen was de Wintertaling, gevolgd door Goudplevier en Grauwe Gans. Ook in dit seizoen werd van geen enkele soort een aantal vastgesteld dat de 1%-norm zou overschrijden.

Watervogels in de Skarlannen in It Easter skar, FFF-rapport 85

Tabel 9. Watervogels in de Skarlannen in het seizoen 2004/05.

	max.	20 sept.	20 okt.	15 nov.	20 dec.	20 jan.	14 feb.	14 mrt.	19 apr.
Dodaars	1	1	0	0	0	0	0	0	0
Fuut	4	0	0	0	0	0	1	2	4
Aalscholver	6	0	0	1	0	6	4	1	0
Grote Zilverreiger	4	1	1	0	0	3	4	2	0
Blauwe Reiger	4	0	0	2	2	3	4	2	1
Knobbelzwaan	12	7	2	3	2	8	2	2	12
Kolgans	59	2	0	0	29	59	0	4	0
Grauwe Gans	665	345	184	515	665	54	35	215	112
Soepgans	1	0	0	0	1	0	0	0	0
Canadese Gans	4	0	0	0	0	0	0	4	0
Nijlgans	10	2	6	5	0	0	10	0	2
Bergeend	15	0	0	0	0	0	0	15	2
Casarca	1	1	0	0	0	0	0	0	0
Smient	195	110	195	1	112	2	0	0	0
Krakeend	486	392	486	12	9	0	0	0	48
Wintertaling	1.479	1.479	518	366	74	0	0	54	54
Wilde Eend	528	528	84	176	332	122	82	34	46
Slobeend	145	145	145	132	2	0	0	24	120
Tafeleend	16	0	0	5	16	14	13	2	2
Kuifeend	56	25	17	2	3	9	2	28	56
Nonnetje	3	0	0	0	2	0	0	3	0
Grote Zaagbek	5	0	0	0	0	0	5	0	0
Bruine Kiekendief	3	3	0	0	0	0	0	0	1
Blauwe Kiekendief	1	0	0	1	1	0	0	0	0
Visarend	1	1	0	0	0	0	0	0	0
Buizerd	8	2	2	2	5	0	4	8	2
Havik	2	2	1	1	1	1	1	0	0
Torenvalk	1	0	0	0	1	0	0	0	0
Waterral	1	0	0	1	0	0	0	0	0
Waterhoen	1	1	0	0	0	0	0	0	0
Meerkoet	202	202	122	26	11	69	32	25	59
Scholekster	4	0	0	0	0	0	0	0	4
Goudplevier	990	0	0	0	0	0	0	990	0
Kievit	166	0	2	0	0	0	0	166	27
Bonte Strandloper	1	0	1	0	0	0	0	0	0
Grutto	6	0	0	0	0	0	0	0	6
Wulp	2	0	0	0	0	0	0	0	2
Groenpootruiter	2	0	0	0	0	0	0	0	2
Kokmeeuw	12	0	0	0	0	0	0	12	0
Stormmeeuw	68	0	0	0	3	0	0	68	1
Klapekster	1	0	1	1	1	0	0	0	0
Baardman	4	0	0	0	0	4	0	0	0

4.5. Slaapplaatstellingen Aalscholvers 2003/04

Tijdens de vier slaapplaatstellingen van Aalscholvers in het seizoen 2003/04 werden alleen tijdens de telling in september vijf exemplaren vastgesteld. Deze vogels overnachtten op de noordrand van de Skarlannen (meest oostelijke plas voor de kijkhut) in enkele kwijnende elzen aan het water. Tijdens de tellingen in oktober, november en januari bleef deze plek onbezet.

5. Evaluatie

Met de watervogeltellingen en slaaplaatstellingen zijn in totaal 54 'telsoorten' vastgesteld. Deze staan weergegeven in tabel 10, waarbij de roofvogels en de Klapekster buiten beschouwing zijn gelaten. Tot nu toe hebben de tellingen geen aantallen opgeleverd die 1%-normen hebben overschreden. Alleen het maximaantal Kolganzen op de slaaplaats benaderd diens 1%-norm en uit aanvullende informatie van vogelaars in It Easterskar is het aannemelijk dat de soort die norm overschrijdt. Zo zouden zo nu en dan aantallen van circa 15.000 Kolganzen op de slaaplaats zijn gezien in de najaren van 2003 en 2004 (mond. med. S. Veenstra). Inmiddels hebben ook slaaplaatstellingen in het seizoen 2005/2006 aantallen van meer dan 15.000 Kolganzen opgeleverd.

Voor veel watervogels zijn vooral de herfstmaanden van enige importantie. Bij eenden als Smient, Krakeend, Wintertaling, Wilde Eend en Slobeend werden de grootste aantallen geteld in september en oktober.

Om het belang van de nieuwe plasdrasse stukken van It Easterskar te meten, is het zaak de tellingen voort te zetten. De Skarlannen is inmiddels bij Sovon aangemeld als vast telgebied in het kader van de landelijke watervogelmonitoring. Daarmee wordt het natuurontwikkelingsgebied ieder jaar maandelijks geteld in de periode september-april.

Aanvullend kunnen slaaplaatstellingen inzicht bieden in het gebruik van het gebied door ganzen en eventueel ook steltlopers.

Tabel 10. Overzicht van maximumaantallen per 'telsoort' met vermelding van de 1%-norm ter vergelijking, met wat voor telling het maximum is vastgesteld (watervogeltelling / slaapplaatstelling en de maand waarin het maximum werd vastgesteld).

	max.	1%-norm	soort telling	periode
Dodaars	1	3.400	wavo	sept. 2004
Fuut	4	4.800	wavo	apr. 2005
Aalscholver	9	3.100	wavo	okt. 2003
Grote Zilverreiger	4	-	wavo	feb. 2005
Blauwe Reiger	9	2.700	wavo	okt. 2003
Lepelaar	2	-	wavo	mrt. 2004
Knobbelzwaan	79	2.500	slaap	jan. 2005
Zwarte Zwaan	2	-	wavo	okt. + nov. 2003
Kleine Zwaan	66	290	slaap	jan. 2005
Wilde Zwaan	9	590	slaap	jan. 2005
Toendrarietgans	120	6.000	slaap	nov. 2001
Kolgans	9.780	10.000	slaap	okt. 2004
Grauwe Gans	1.095	4.000	slaap	okt. 2004
Soepgans	1	-	wavo	dec. 2004
Indische Gans	1	-	slaap	dec. 2004 + jan. 2005
Canadese Gans	4	-	wavo	mrt. 2005
Brandgans	50	3.600	slaap	dec. 2004
Nijlgans	29	-	slaap	jan. 2005
Bergeend	16	3.000	wavo	mrt. 2004
Casarca	1	-	wavo	sept. 2004
Smient	2.080	15.000	wavo	sept. 2004
Krakeend	486	600	wavo	okt. 2004
Wintertaling	1.479	4.000	wavo	sept. 2004
Wilde Eend	528	(20.000)	wavo	sept. 2004
Pijlstaart	52	600	wavo	mrt. 2004
Slobeend	145	400	wavo	sept. + okt. 2004
Tafeleend	19	3.500	wavo	sept. + mrt. 2004
Kuifeend	56	12.000	wavo	apr. 2005
Brilduiker	1	4.000	wavo	feb. 2004
Nonnetje	3	400	wavo	mrt. 2005
Grote Zaagbek	5	2.500	wavo	feb. 2005
Waterral	1	-	wavo	mrt. + dec. 2004
Waterhoen	1	(20.000)	wavo	sept. 2004
Meerkoet	202	17.500	wavo	sept. 2004
Scholekster	11	10.200	wavo	mrt. 2004
Bontbekplevier	2	2.100	wavo	mrt. 2004
Goudplevier	990	8.000	wavo	mrt. 2004
Kievit	175	(20.000)	wavo	feb. 2003
Bonte Strandloper	1	13.300	wavo	okt. 2004
Grutto	76	1.700	wavo	mrt. 2004
Tureluur	24	2.500	wavo	mrt. 2004
Wulp	2	4.200	wavo	apr. 2005
Groenpootruiter	2	3.100	wavo	apr. 2005
Kokmeeuw	12	(20.000)	wavo	mrt. 2005
Stormmeeuw	68	17.000	wavo	mrt. 2005
Baardman	4	-	wavo	jan. 2005

6. Literatuur

KLEEFSTRA R. 2004. Aalscholvers op slaapplaatsen rond de zoete wateren van Fryslân. *Twirre* 15 (3): 78-82.

DE VRIES H. 2004. Inrichtingswerken It Easterskar voltooid. *Twirre* 15 (1): 24-25.